

Kormányzati intézkedések az 1904. évi aszály okozta károk enyhítésére ^[1]

Az 1903. november 3-án hivatalába lépő Tisza István vezette kormány a Szabadelvű Párt katonai programjának elfogadtatását és a parlament munkaképességének helyreállítását tűzte ki célul. A parlamenti obstrukció fegyverével harcoló ellenzéki képviselők nem csak a kormány hatékony működését akadályozták, hanem a hadsereg birodalmi egységét védelmező Ferenc József uralkodóval is feloldhatatlan konfliktusba kerültek. Az obstrukció megszűntetése érdekében elkészített házszabály-módosítás erőszakos keresztülvitele az ellenzéki koalíció létrehozását, a kormánypárt meggyengülését és Tisza István bukását eredményezte. A kormányzati problémákat tovább növelte az 1904-ben bekövetkezett-- később az évszázad aszályaként emlegetett--szárazság. A kormány az aszály okozta társadalmi és gazdasági károkat étel- és vetőmag, takarmány állami beszerzésével és szétosztással, közmunkák biztosításával, valamint segélyekkel igyekezett enyhíteni. A rászorultak ellátását takarmány-kivitel tilalom és vasúti díjkedvezmény támogatta.

Az aszály okozta károk felmérése

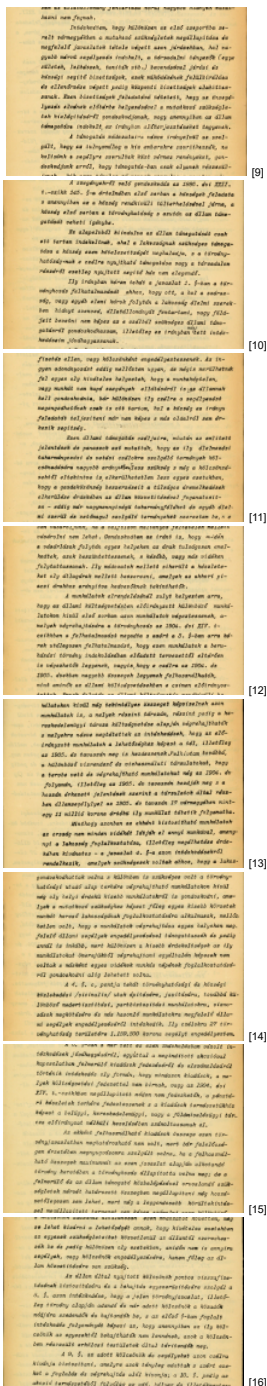
A mezőgazdasági szaktudósítók jelentéseikben már 1904 júniusában arról tájékoztatták a Tisza István vezette kormányt, hogy az aszály következtében mezőgazdaságunk terméseredményei mintegy 36 százalékkal rosszabbak lesznek az előző évinél.[1] A vetésterület mintegy 5 százaléka károsodott a kármentes területtel szemben 1904-ben a termés még a 40 millió mázsát sem érte el. Különösen a kukoricaföldeken mértek fel nagy károkat, ahol a vetésterület közel 13 százaléka teljesen kipusztult, és az alacsony termésátlag eredményeként az 1903. évi 40,5 millióval szemben 1904-ben a termés 18 millió mázsát sem tett ki. Szinte kivétel nélkül minden mezőgazdasági terményre az volt a jellemző, hogy a terméseredmény a közepesnek a felét sem érte el. Állattenyésztésünk -- a legelőki kislésze mellett -- rendkívül nehéz helyzetbe hozta, hogy a szalás takarmányból összesen 90 millió mázsa termelt az 1903. évi 145 millió mázsával szemben, továbbá a szalma mennyisége is 100 millió mázsával volt kevesebb az előző évinél.[3] Az alacsony termésátlagok következtében a piaci árak is jelentősen megemelkedtek, a búza ára mintegy 30 százalékkal, a burgonyáé közel a duplájára nőtt. A főispánoktól beérkező jelentések is arra utaltak, hogy húsz vármegyében a lakosság megsegítésére nagyobb mennyiségű étel- és vetőmag kiosztására lesz szükség.[4]

Az 1904. július 28-án tartott minisztertanácson Tallián Béla földművelésügyi miniszter 1 millió koronáért vetőmag, 1,2 millió koronáért pedig takarmányművek államköltségen történő beszerzéséhez kérte a kormány engedélyét.[5] A fenti értékben beszerzett „mind a vetőmag, mind a takarmányművek kizárólag kiscgazdák között osztatlnék szét, és pedig akként, hogy a vetőmagnál a mutatkozó tényleges szükséghez mérten a tiszta beszerzési árral szemben 30-50, míg a takarmány műveknél legfeljebb 30 százalékos kedvezmény lenne nyújtandó”. Továbbá azt is elrendelni tervezték, hogy amennyiben a termelők a kedvezményes árat nem tudták készpénzben kifizetni, akkor a községnek kell a tartozásért készpénzt kezességét vállalni.

Törvényjavaslat az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről.

The document contains the following sections:

- 1.** A mezőgazdasági szaktudósítók jelentéseikben már 1904 júniusában arról tájékoztatták a Tisza István vezette kormányt, hogy az aszály következtében mezőgazdaságunk terméseredményei mintegy 36 százalékkal rosszabbak lesznek az előző évinél.
- 2.** A vetésterület mintegy 5 százaléka károsodott a kármentes területtel szemben 1904-ben a termés még a 40 millió mázsát sem érte el.
- 3.** Különösen a kukoricaföldeken mértek fel nagy károkat, ahol a vetésterület közel 13 százaléka teljesen kipusztult, és az alacsony termésátlag eredményeként az 1903. évi 40,5 millióval szemben 1904-ben a termés 18 millió mázsát sem tett ki.
- 4.** Szinte kivétel nélkül minden mezőgazdasági terményre az volt a jellemző, hogy a terméseredmény a közepesnek a felét sem érte el.
- 5.** Állattenyésztésünk -- a legelőki kislésze mellett -- rendkívül nehéz helyzetbe hozta, hogy a szalás takarmányból összesen 90 millió mázsa termelt az 1903. évi 145 millió mázsával szemben, továbbá a szalma mennyisége is 100 millió mázsával volt kevesebb az előző évinél.
- 6.** Az alacsony termésátlagok következtében a piaci árak is jelentősen megemelkedtek, a búza ára mintegy 30 százalékkal, a burgonyáé közel a duplájára nőtt.
- 7.** A főispánoktól beérkező jelentések is arra utaltak, hogy húsz vármegyében a lakosság megsegítésére nagyobb mennyiségű étel- és vetőmag kiosztására lesz szükség.
- 8.** Az 1904. július 28-án tartott minisztertanácson Tallián Béla földművelésügyi miniszter 1 millió koronáért vetőmag, 1,2 millió koronáért pedig takarmányművek államköltségen történő beszerzéséhez kérte a kormány engedélyét.

[Tovább a galéria oldalára](#) [17]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468.

A Földművelésügyi Minisztériumba 1904. augusztus elején beérkező jelentések szerint a falvakat sújtó takarmányhiány egyes területeken az 50 százalékot is meghaladta.[6] A kedvezőtlen adatok láttán a miniszter elrendelte, hogy a kincstári erdőekben a rászorulóknak részére a lombtakarmány- és almogyűjtést az erdőhatóságok díjmentesen engedélyezzék. A kormány határozatot hozott a takarmánykiviteli tilalomról, amely az osztrák kormánytól történt egyeztetés után 1904. augusztus 12-én az ország egész területén életbe lépett, ezen kívül a kormány intézkedett a szükséges vetőmag- és takarmánytartalékok beszerzéséről is.[7]

A minisztertanács az állami segélyakció ügyeinek intézésével a földművelésügyi minisztert bízta meg, aki a vármegyéket a rászorultságot figyelembe véve három csoportra osztotta.[8] A legnagyobb támogatást igénylő húsz vármegye közé került Alsó-Fehér, Arad, Bereg, Bihar, Hont, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Krassó-Szörény, Maros-Torda, Máramaros, Nógrád, Sáros, Szatmár, Szilágy, Szolnok-Doboka, Torda-Aranyos, Torontál, Trencsén és Udvarhely. A kevesebb támogatásban részesítendő körébe az alábbi tizennyolc vármegye tartozott: Abaúj-Torna, Bars, Borsod, Esztergom, Gömör, Háromszék, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Nagy-Küküllő, Nyitra, Szabolcs, Szeben, Szepes, Temes, Turóc, Ugocsa, Zemplén és Zólyom. A harmadik csoportot a fel nem sorolt, segélyre nem szoruló vármegyék alkották.[9]

A gyenge termés következtében fizetésképtelenné vált gazdák érdekében a földművelésügyi miniszter 1904. október 12-én kelt átiratában arra kérte a pénzügyminisztert, hogy a rászorultak részére adófizetési halasztást kamatmentesen engedélyezzen. A pénzügyminiszter a kérést csak részben teljesítette, mert fizetési halasztásban 1905. augusztus végéig – a késedelmi kamat felszámolása mellett – azok részesülhettek, akiknek az évi adója a 100 koronát nem haladta meg.[10]

A kormány a fenti intézkedésekkel azt a célt tűzte ki, hogy az éhező emberek és háziállatok számára élelmiszert, valamint a következő gazdasági évre vetőmagot biztosítson.[11] A munkálatokat – a belügyminiszter szakmai támogatásával – a földművelésügyi miniszter irányította a megyei, járási és községi bizottságok javaslatai alapján.[12] Az egyes területekre eljuttatott segély mértékét az is befolyásolta, hogy a helyi lakosság milyen tartalékokkal rendelkezett. Például a mezőgazdasági területtel alig rendelkező szászok anyagi helyzetét az aszály nem ingatta meg, de a kielégítő termést hozó éveken is nehezen kielelő román nemzetiségűek csak a segélyben reménykedhettek. Beszterce-Naszód vármegye főispánja főleg a román lakosság részére kért állami támogatást.[13]

Az 1904. szeptember 8-án tartott minisztertanácson a földművelésügyi miniszter arról számolt be, hogy 5.717.738 korona értékben az alábbi termények beszerzésére került sor: 235.100 mázsa széna, 15 ezer mázsa szalma, 104.940 mázsa tengeri vetőmag, 124.300 mázsa burgonya, 500 mázsa lucerna és 500 mázsa lóhere.[14] Az ősz folyamán a kormány további szálas- és takarmányművek, valamint vetőmagok vásárlására 9.367.738 koronát szavazott meg.[15] Tallián Béla 1904. december 2-án arról számolhatott be a minisztertanácsnak, hogy a fenti célokra addig 6.951.835 korona értékű vásárlásokat hajtottak végre.[16] A minisztérium munkatársai megközelítőleg 2,4 millió koronát az élelmészere felhasználható tengeri beszerzésére fordították. A kérelmek széles tárházát példázza, hogy a beszámoló szerint „különösen az Erdély-részi vármegyékben babot is kérnek a szükségét szenvedők részére, mert mint a főispánok jelentik, ezen fontos élelmi cikk nemcsak hogy igen drága, de sok helyen egyáltalán nem kapható.”

A takarmánykiviteli tilalom elrendelése

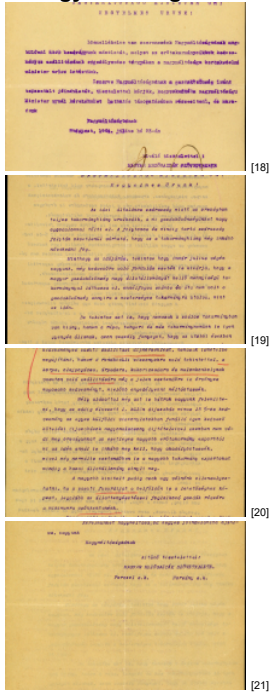
A földművelésügyi miniszter már 1904. május 23-án jelentésre szólította fel az állandó gazdasági tudósítokat annak érdekében, hogy a várható mezőgazdasági károkról tájékozzon. A június közepén beérkező jelentések szerint a takarmányművek körében az előző évhez képest 36 százalékos hiány várható. A kiviteli

korlátozás bevezetésének terve először, a nagyon rossz terméskilátást prognosztizáló Romániával kapcsolatban vetődött fel. A közös külügyminiszter véleménye szerint a Romániával érvényben lévő kereskedelmi szerződés a fenti tilalom elrendelését nem teszi lehetővé, ezért azt javasolta, hogy a magyar kormány az ország nevének említése nélkül csak részleges forgalomkorlátozást vezessen be.[17] Például a kiviteli tilalom elrendelését a Németországgal 1891. december 6-án megkötött kereskedelmi szerződés is csak három esetben – ha a tilalom egyedáruságra irányul, ha egészségsügyi jellegű és amennyiben hadi szükségletekre vonatkozik – tette lehetővé.[18]

A nemzetközi szerződéseket is érintő intézkedések bevezetéséig a földművelésügyi miniszter arra kérte Hieronymi Károly kereskedelemügyi minisztert, hogy a kivitel a tarifákat érintő szigorítások útján neheztse meg, valamint a takarmányok belföldi forgalmát vasúti díjkezdvényekkel támogassa.[19] A kiviteli tilalom elrendeléséről készített földművelésügyi előterjesztést a kereskedelemügyi miniszter is indokoltan tartotta, különös tekintettel Romániára, mivel „a Magyarországra, valamint a közös vámterületre vonatkozó statisztikai adatok szintén igazolják, hogy Romániába azon években, amelyekben kedvezőtlen takarmánytermelés volt, tőlünk jelentékeny mennyiségű takarmány vitetett ki. Áll ez különösen az 1899. és 1900. évekre nézve. Ehhez képest feltehető, hogy Románia a folyó évi takarmányhiány következtében felmerülő szüksége fedezéséről ismét elsősorban tőlünk való behozatal útján fog gondoskodni.”[20] Egyben felhívta a figyelmet arra, hogy a javasolt részleges kiviteli tilalmat a Romániával fennálló kereskedelmi egyezmény – 1894. évi XIV. törvény – nem teszi lehetővé, ezért megfelelőbb lenne, ha a tilalmat valamennyi külföldi állammal szemben léptetnénk életbe.[21]

A Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének vezetői a kormánnyal ellentétben a kiviteli tilalom elrendelését nem támogatták, mert az eladási árak az ország északi és nyugati részsein élő gazdák számára – akiket az aszály kevésbé sújtott – kedvezően alakultak. Ezért a Földművelésügyi Minisztériumba eljuttatott levelükben a Szövetkezet képviselői azt kérték, hogy a belföldi áruforgalom segítése érdekében a takarmányok vasúti díjkezdvényét az eddigi 15 százaléknál magasabban állapítsák meg.[22]

A Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének levele a földművelésügyi miniszter részére. 1904. július 23.

[Tovább a galéria oldalára](#) [22]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 178-1904-8459.

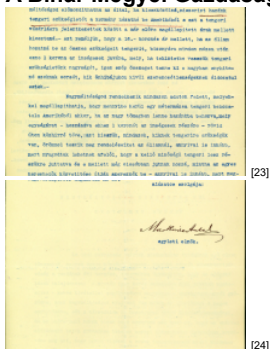
A kincstári birtokokon elrendelt felmérés többsége is százalomra méltó állapotokat tükrözött, például a Kolozsvári Erdőigazgatóság területén a szokásos ezer mázsát meghaladó szénatermés helyett ekkor csak alig tíz mázsával rendelkeztek.[23]

Az egyre rosszabb terméseredményekre hivatkozva a vármegyei közgyűléseken is erélyesen követelték a kiviteli tilalom elrendelését: Háromszék vármegye Kőzigazgatási Bizottságának 1904. augusztus 9-én tartott ülésének határozata szerint a „nagyerműv takarmányhiány feltétlenül szükségessé teszi a takarmánykiviteli tilalomnak haladéktalan elrendelését.” A helyzetet tovább súlyosbította, hogy „a vármegye egész állatállományának átteleltetése veszélyben van, mivel a különben is sanyarú helyzetben lévő nép a kellő előrelátással nem bírván, a meglévő csekély takarmányát most még jó áron értékesíti. A kivitel főleg Románia felé irányul”.[24] Ezen kívül várható volt, hogy a pusztító aszály miatt Németország is vásárlóként jelentkezik a magyar piacon. Erről Leitgeb Imre gazdasági szaktudósító 1904. augusztus 8-án kelt jelentésében tájékoztatta a földművelésügyi minisztert, majd augusztus 13-án már a Bajorországot fenyegető, az 1893. évi inségre emlékeztető élelem- és takarmány hiányra hívta fel a figyelmet.[25]

A fenti követeléshez számos vármegye csatlakozott, ezért a magyar kormány az osztrák kormánnyal egyetértésben 1904. augusztus 12-ei hatállyal elrendelte a takarmánykiviteli tilalmat.[26] A tilalom az alábbi termékekre vonatkozott: melasz, tengeri, zab, lóbab, csillagfürt, búkköny, burgonya, mindennemű friss és szárított takarmányfűvek, szalma, szecska-pelyva, korpá, malátacsíra, olajpogácsa és répaszelet. A rendelkezés hatálya alól csak azok a gazdák kaphattak felmentést, akiknek birtoka az államhatáron túlra is átnyúlt.[27]

Az aszály sújtotta területeken lévő állatállomány megmentésére a belső tartalékok átcsoportosítása mellett más, hazai erőforrások felhasználására is születtek javaslatok. Így például Rácz Sándor vincellériszkolai igazgató a Dél-Franciaországban 1884-ben szerzett tapasztalatait ismertette, amely szerint a takarmányhiány miatt a lovak abrakját – a széna és zab mellett – összeüzött szőlővenyige felhasználásával állították össze. Tekintettel arra, hogy megfelelő zúzógépek beszerzése sok pénzbe került volna, ezért a szőlőprésekből évente kikerülő, mintegy 750 ezer mázsa törköly takarmányként történő felhasználását szorgalmazta.[28] A Kolozsvári Gazdasági Egyesület felterjesztésében azt javasolta, hogy az ipari szeszgyárak egész télen át működjenek, mert az itt keletkezett melléktermékeket az állatok etetésére azonnal fel lehet használni.[29] A Bihar Megyei Gazdasági Egyesület pedig azt közölte, hogy a nagyváradai kereskedők – jelentős haszonnal – 16 korona 60 fillérért hajlandók Amerikából kukoricát vásárolni. Az Egyesület szerint az állami beszerzés lehetővé tenné, hogy a földművesek a fentieknél lényegesen olcsóbban jussanak a tengerentúli kukoricához.[30]

A Bihar Megyei Gazdasági Egyesület felterjesztése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 23.

[25]

[Tovább a galéria oldalára](#) [26]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 178-1904-9011.

A különböző vármegyei felterjesztések figyelmeztették a kormányt, hogy a falvak tűzifa- és szén ellátásáról gondoskodni kell, mert különben a takarmányként felhasználható szalmát fogják elégetni a háztartásokban. Mások attól féltek, hogy az emberi táplálékként hasznosítható kukoricát és krumplit állatok etetésére használják fel, ami éhínséget okoz.[31]

A takarmánykivitel tilalom 1905. május 23-án történő megszüntetéséről a kormány – az osztrák kabinettel történt egyeztetés után – az 1905. május 18-án ülésező minisztertanácson döntött.[32]

Állami intézkedések az élelmiszer, takarmány és vetőmag beszerzésére

A kormány már 1904 júliusában – előirányzat nélküli átmeneti kiadásként – engedélyezte, hogy a Földművelésügyi Minisztérium 2,5 millió korona erejéig, nyilvános versenytárgyalás mellőzésével vetőmagot és takarmányt vásároljon.[33] Augusztus elejére világossá vált, hogy a fenti összeg a szükségleteket nem fedezi, ezért a földművelésügyi miniszter a hiány pótlására további vetőmagvásárlásra kapott engedélyt.[34] Az aszály főleg az ország keleti és északkeleti részét sújtotta, ahol a segélyek elosztásáról is gondoskodni kellett. A földművelésügyi miniszter munkáját egy pénzügyi-, egy belügyi- és egy kereskedelemügyi államtitkár segítette.[35] A szeptember 8-án tartott minisztertanácsi ülésen az előadó arról számolt be, hogy vetőmag- és takarmányfélékből – széna, szalma, kukorica, burgonya, lucerna és lóhere – 5,7 millió korona értékben vásároltak. A szénából felhalmozott állami készlet például az 1904 tavaszán összeírt mintegy 5,7 milliós szarvasmarha-állomány csupán 0,5–0,6 százalékának kitéleltetését biztosíthatta. Ezért a kormány további vásárlásokra adott felhatalmazást és engedélyezte, hogy indokolt esetben a segélyezettek a terményekhez részlejtfizetéssel, a beszerzési árnál 30 százalékkal alacsonyabb térítési kötelezettséggel jussanak hozzá.[36]

A minisztertanács 1904. augusztus 4-én tartott ülésén a földművelésügyi miniszter felhatalmazást kapott arra, hogy a hazai gondok elhárítására külföldről takarmányt vásároljon. A minisztérium vezetése a mezőgazdasági termények beszerzését magáncégekre bízta, mert attól tartottak, hogy az állami vásárlás híre a piaci árak gyors emelkedéséhez vezetne.[37] A vásárlással megbízott Herczog Mór Lipót – aki ezt a feladatot díjmentesen vállalta – elsősorban Ausztriából és Horvátországból vásárolta a szénát, mert így a hazai készletek érintetlenek maradtak. A Magyar Mezőgazdák Szövetkezete arra kapott megbízást, hogy a nyugati megyékben, főleg a Hanság vidékén felhalmozott jelentős mennyiségű takarmányt a kincstár részére felvásárolja. A vetőmag-kukorica beszerzését a Magyar Általános Hitelbank Rt. vállalta, de az általa felvásárolt 104.940 mázsa jelentős része az Alföldön termelt, később erő, úgynevezett lófogu termény volt, amelyet az ország északi részén természetesen nem lehetett. Ezt a problémát a földművelésügyi miniszter úgy oldotta meg, hogy a kincstári birtokokon termelt, vetőmagnak megfelelő kukoricát zároltatta, és a Hitelbank által vásárolt készlettel kicserélte. Az így beraktározott vetőmag 853 ezer holdnak – a vetésterület 21 százalékának – a bevetését biztosította. A Földművelésügyi Minisztérium foglalkozott az amerikai kukorica behozatalának lehetőségével is, de az a hosszú úton olyan minőségi romlásnak lett volna kitéve, hogy azt legfeljebb állatok etetésére lehetett volna felhasználni.[38]

A legnagyobb gondot a megfelelő minőségű burgonya beszerzése okozta. A szeptemberig megvásárolt 124 ezer mázsa vetőmag, a télen bekövetkező tárolási veszteségeket figyelembe véve, mintegy 13 ezer hold bevetését biztosította. Tekintettel arra, hogy a fenti időpontig már 19 vármegye főispánja több mint 90 ezer mázsa rá jelentette be igényét, a felvásárlást tovább kellett folytatni. Ennek megfelelően a földművelésügyi miniszter további 100 ezer mázsa burgonya-, valamint ezer mázsa lóhere és 200 mázsa lucerna mag beszerzésére kért és kapott a kormánytól engedélyt.[39]

Az állatállomány megmentése érdekében szükség volt arra, hogy a kormány a vármegyék gazdasági helyzetéről valóságos képet nyerjen. Ezért a Földművelésügyi Minisztérium utasította a főispánokat, hogy vezetésükkel úgynevezett központi bizottságokat alakítsanak. Tagjai lehetnek a vármegyei mezőgazdasági bizottságok és a gazdasági egyesületek képviselői, illetve a főispán által meghívott személyek. A bizottság feladatát képezte – az öngazdálkodás elvénél – az öngazdálkodás elvénél – a beérkező kérelmek elbírálása, mert remény sem volt arra, hogy a kincstár minden igényt képes lesz kielégíteni. A járásokban a főszolgabíró, a településeken a községi bíró vezetéseivel hasonló bizottságok szervezésére került sor. A bizottságok készítettek el azokat a felméréseket, amelyek a településeket ért károkról és az ott élő gazdasági helyzetéről pontos adatokat szolgáltatottak, és ennek alapján a segélyezés mértékéről a minisztérium szakemberei döntöttek. A földművelésügyi miniszter arról tájékoztatta a megye vezetőit, hogy „a korlátolt mérvben adandó segéllyél elvül tűztem ki, hogy ingyen semmit sem engedélyezhetek, s csak valóban szegények segélyeztessenek s csak ott, hol a szükség általános. Az esetleg engedélyezendő szükségletek értékét vagy készpénzben, vagy egyes kivételes esetekben az anyagok beszerzési árának figyelembe vételével részlejtfizetés mellett fogom átengedni.”[40] Az engedélyezett élelmiszer, takarmány és vetőmag árának a kincstár részére történő megtérítését – amennyiben a vételárát nem azonnal készpénzben fizették ki – azzal kívánta a kormány biztosítani, hogy a község vagy valamelyik gazdasági egyesület a tartozásért köteles volt készpénzzel kezességet vállalni.

A földművelésügyi miniszter 1904. december 19-én kelt minisztertanácsi előterjesztésében jelezte: „nagyon sok község nem vállalja el a jótállást, leginkább azért, mert a községi képviselő testület vagyona sokkal tagjai vonakodnak a vagyontalanokért, vagyis a segélyre legjobban rászorulókért a szavatosságot elvállalni, mert attól tartanak, hogy azok kíváncsiak, és nem fognak fizetni.”[41] Ezért az előterjesztő azt kérte, hogy a vagyontalanok részére – főispáni javaslat alapján községi kötvél nélkül – élelmezési célra tengerit ingyen engedélyezhessen.

A földművelésügyi miniszter fenti javaslatát a pénzügyminiszter 1905. január 2-án kelt átiratában az alábbi gondolatmenettel utasította el: „ha csak egy ízben is rés üttek azon az elven, hogy a kedvezőtlen időjárás folytán az országban mutatkozó gazdasági bajok orvoslására megindított állami akció keretében a kiosztandó anyagok csak kedvezményes áron, de nem ingyen lesznek kiszolgáltathatók, akkor ez az elv többé az egész vonalon nem lesz fenntartható, s a megindított akció elvesztésén eredetileg tervezett jellegét, egyeseknek állami költségen való ellátásává fog fajulni, ami mellett még csak az sem lesz ellenőrizhető és biztosítható, hogy vajon tényleg olyanok részesülnek-e az állam segélyében, akik magukat saját erejükből fenntartani nem képesek. Nézetem szerint a kedvezőtlen gazdasági viszonyok folytán beállott inség enyhítésére és megszüntetésére irányuló állami tevékenység egyeseknek állami eszközökkel való eltartására soha ki nem terjedhet, s az állam az ily rendkívüli helyzetben reája háramló feladatoknak teljes mértékben megfelelő akkor, ha az egyeseket éppúgy, mint a különböző társadalmi szervezeteket abba a helyzetbe juttatja, hogy mindannyiuknak céltudatos és egybevető működése által az inség enyhíthető és megszüntethető legyen”.

A segélyek kiszolgáltatásának szigorú feltételeit a kemény tél és az egyre fogyatkozó élelmiszer láttán a kormány kénytelen volt – igaz csak kivételes esetekben – felülbírálni. Egyes vidékeken az éhínség olyan méreteket öltött, hogy a kukorica is fontos élelmiszerré vált, de a község képviselő testülete megtagadta a szükséges kötelezvények kiállítását. Például a nehéz helyzetben lévő Kis-Küküllő vármegye lakói részére a földművelésügyi miniszter élelmezési célokra – a részletes összeírás alapján – községi kötelezvények ellenében 15 ezer mázsa kukorica kiosztását engedélyezte. Ebből a keretből a főispán – a kötelezvények utólagos beküldésének kötelezettsége mellett – 100 mázsa kukoricát sűrűn Bábahalma községbe vitetett, mert ott 96 család már semmiféle élelmiszerral nem rendelkezett. A főispán 1904. december 16-án kelt jelentése szerint több község – köztük Bábahalma is – képviselőtestülete a kötelezvények kiadását megtagadta. A főispán attól tartott, hogy az éhínségben szenvedő családok segélyezésére indított akció zátonyra fut. Ezért a nyomorgók érdekében a főispán azt kérte a minisztertől, hogy a kukoricát egyenesen a községek terhére utalják ki, és a helyi hatóságok kötelesek legyenek az kötelezvények hiányában is kiosztani. A kérelem alapján minisztertanács felhatalmazta a földművelésügyi minisztert, hogy „kivételes esetekben, ha annak szükségéről meggyőződik, s a törvényhatóság sem rendelkezik e célra megfelelő alappal, a minisztertanácsnak utólagosan teendő jelentés mellett tengerit élelmezési célokra ingyen is engedélyezhessen.”[42]

A takarmány hiánya az állami gazdaságokban tartott lovak ellátását is veszélyeztette. A kormány ezért 1904 júliusában utasította a földművelésügyi minisztert, hogy a takarmány beszerzése érdekében folytatott versenytárgyalásokon – a magas árak ellenére – a legolcsóbb ajánlatot minden esetben fogadja el.[43]

Az 1904 őszen tartott minisztertanácsi üléseken a kormány egyre nagyobb összegeket volt kénytelen megajánlani a segélyként felhasználható – a beszerzési árnál 30 százalékkal olcsóbban kiosztható – élelmiszerek és takarmány neműek beszerzésére. Amíg a földművelésügyi miniszter által a fentiekre kért összeg az 1904. szeptember 8-án tartott ülésen 5,7 millió koronát alig haladta meg, addig 1904. december 2-án az igény már 9,3 millió korona fölé emelkedett. Az egyre rosszabb gazdasági körülmények következtében jelentősen megnőtt a segélyekért folyamodók, illetve a kincstári tartozásaikat törleszteni képtelen haszonbérleti és birtokosok száma.[44]

Vasúti díjkedvezmény engedélyezése

A kereskedelemügyi miniszter 1904. augusztus 12-én (8414. sz. rendelet) értesítette a földművelésügyi minisztert, hogy kérésére az Államvasutak teljes vonalán a takarmányok szállítását díjkedvezményben részesíti. A szállítási díj meghatározott részét, a fuvarlevélben megjelölt termelő három hónapon belül igényelheti vissza a vasúti igazgatóságtól, de csak abban az esetben, ha a lakóhelye szerinti főszolgabíró, vagy más fokú közigazgatási hatóság igazolta, hogy a vásárolt terményeket állati etetésére használják fel.[45] Az általános díjkedvezményt, amelyet kereskedők nem vehettek igénybe, egész kocsiakománnyal esetén 21 százalékban állapították meg. Életbe lépett az úgynevezett kivételes díjcsökkentés is, amely indokolt esetben további 12 százalékkal mérsékelte a szállítási költségeket. Gondot okozott, hogy az állattartók jelentős része egy kocsiakománnyal kisebb mennyiséget igényelt, ezért a díjkedvezményből kirekesztett – és ezért magasabb árral dolgozó – kereskedőktől volt kénytelen vásárolni. A miniszteriumba érkező panaszok hatására, valamint a Budapesti Kereskedelmi és Ipari Kamara, illetve az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés vezetőinek kérésére a kereskedelemügyi miniszter 1904. október 2-án engedélyezte, hogy 1905. május 31-ig a díjkedvezményben a közvetítő kereskedők is részesülhessenek.[46] A már lebonyolított vásárlások után a gazdák – a szállítást követő három hónapon belül – a viteldíjnak a díjkedvezmény szerinti részét visszaigényelheték.[47] További kedvezménynek számított, hogy a kukorica is bekerült a díjkedvezménybe részesíthető termények közé.[48]

A kereskedelemügyi miniszter rendelete. 1904. december 3.

útépítésekre, ármentesítésekre és vízrendészeti munkákra biztosított állami támogatás több elemből tevődött össze. Az 1904 decemberében készült kimutatás szerint ezekre a munkákra öt vármegye összesen 625 ezer korona kölcsönt kapott, 196.600 korona előleget elosztva nyolc vármegyének utaltak ki, és huszonhét vármegye összesen 874.500 korona segélyben részesült. A tel folyamán főispáni előterjesztésre, a vármegyékben élők kereseti forrásának növelése érdekében, a vármegyének engedélyezett kölcsönök összege 925 ezer koronára nőtt. [50]

Októberi kormányhatározat szerint tizenhárom vármegye a beruházási alapból soron kívül 4.069.053 korona, tizenhét vármegyei vízi társulat pedig az 1905. évben végzendő munkák terhére 11.168.429 korona felhasználására kapott engedélyt,[51] valamint a törvényhatóságok az utadó terhére – tíz éves futamidővel – kamatmentes kölcsönöket igényelhettek.[52] A beruházási alap terhére biztosított előlegek nagysága 3,6 és 53 ezer korona, a segélyeké pedig 5 és 4 ezer korona között mozgott.[53] Szintén a beruházási alapból biztosított soron kívüli kiutalások összege 74 ezertől 1,2 millió koronáig terjedt, a legnagyobb támogatást Bihar és Sáros vármegye kapta. Az ármentesítő társulások 1905-ben végzendő munkáira a legnagyobb, 3-3 milliós kiutalást Csongrád és Temes vármegyék használhatták fel.

Az általánostól eltérő, új igényt tükrözött Turóc vármegye főispánjának felterjesztése, aki a miniszterelnöktől azt kérte, hogy a beruházási keretből támogatott munkák terhére az „önerőnkből el nem készíthető távbeszélő hálózat létesítését is felvétetni, illetve közrehatni méltóztatnék, hogy ezen távbeszélő hálózatnak a vármegye területén államköltségen való felállításra lehetővé tétessék.”[54] A kérés a véleményügyi miniszter kereskedelemügyi miniszter azzal utasította el, hogy a távbeszélő hálózat állami költségen egyik vármegyében sem készíthető el.[55]

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye törvényhatósági bizottsága a munkalehetőségek növelése érdekében a Szolnok-Szajol-Törökszentmiklós közötti felépítését, valamint a tiszai árvízvédelmi munkák felgyorsítását kérte. Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter 1904. augusztus 10-én kelt átiratában a fenti tervek támogatására kérte Tallián Béla földművelésügyi minisztert.[56]

Temes vármegye főispánja 1904. szeptember 19-én azzal a kérelemmel fordult a földművelésügyi miniszterhez, hogy az egyes járásokban várható inség leküzdése érdekében kilenc községben a törvényhatósági utakon végzendő karbantartási munkákra 60 ezer korona költségkerettel államsegélyt biztosítson. A főispán Tisza István 1904. szeptember 17-én kelt leiratára hivatkozott, amelyben a miniszterelnök közölte „a kormány az azt a föltett szándékát, miszerint az ország több részében a kedvezőtlen természetviszonyok folytán várható inséges állapotokra tekintettel a beruházási törvényjavaslatban elrendelt közúti és vízi munkálatok keretében szükség esetében a végrehajtás sorrendjére vonatkozó programnak megfelelő módosítással is gondoskodni fog arról, hogy a munkálatok mindenekelőtt azon vidékek fölségélyezésére szolgáljanak, ahol az inség ismérvei tényleg mutatkoznak.”[57] Molnár Viktor főispán a kereseti lehetőségek növelése érdekében a Temes folyón végzendő ármentesítési munkák minél előbbi elkezdését szorgalmazta. Helyi kezdeményezés keretében a vármegyei községek törvényhatósági bizottságai azzal növelték a lakosság kereseti lehetőségeit, hogy a saját területükön végzendő közúti munkák költségeire 200 ezer koronát szavaztak meg. A földművelésügyi miniszter a fenti határozatra tekintettel 1904. november 9-én arról értesítette a főispánt, hogy „egyes vicinális utak építési költségeire a vármegyének összesen 40 ezer korona, azaz negyvenezer korona államsegélyt” engedélyezett.[58]

A Temes Vármegyei Gazdasági Egyesület arra kérte a kereskedelemügyi minisztert, hogy a szénára, szalmára és szecskára vonatkozó vasúti díjkezdvezményt a teletelés során veszélyeztetett háziállatok szállítására is terjesszék ki. Hieronymi Károly az 1904. november 22-én átiratában arról értesítette a földművelésügyi minisztert, hogy „a teletelés, illetve makkoltatás céljából szállítandó sertésküldemények díjkezdvezményezését” 30 százalékbán határozta meg.[59]

Az 1904. évi szárazság következtében végrehajtott kormányzati segélyakció parlamenti jóváhagyása érdekében elkészített törvényjavaslat nem került a képviselőház elé.[60]

A szárazság kártételeinek enyhítésével a kormány 11 minisztertanácsi ülésen foglalkozott. A tárca intézkedéseivel nem csupán az évszázad legnagyobb aszályának káros következményeit enyhítette, hanem a következő gazdasági év sikerét is megalapozta.

[1] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Törvényjavaslat az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről. 1905.

[2] A különböző elemi csapások következtében 1903-ban a vetésterület 0,76 százaléka ment tönkre.

[3]. A m. kir. kormány 1904. évi működéséről és az ország közállapotáról szóló jelentés és statisztikai évkönyv. Budapest, 1905. 254-256.

[4] A kérésre folyamatosan érkeztek, például: Felterjesztések a földművelésügyi miniszterhez: HU-MNL-OL-K 179-1904-9734. (Alsófehér vármegye főispánja, 1904. október 19.), HU-MNL-OL-K 179-1904-12698. (Temes vármegye főispánja, 1904. szeptember 17.), HU-MNL-OL-K 179-1906-4089. (Bars vármegye főispánja, 1905. március 12.), HU-MNL-OL-K 179-1905-4322. (Komárom vármegye főispánja, 1905. február 27.), HU-MNL-OL-K 179-1905-4416. (Pozsony vármegye főispánja, 1905. március 25.), HU-MNL-OL-K 179-1905-1905-10075. (Nyitra vármegye főispánja, 1905. június 9.), HU-MNL-OL-K 179-1905-9549. (Szatmár vármegye főispánja, 1905. március 1.).

[5] HU-MNL-OL-K 27-1904. július 28./43.

[6] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről szóló törvényjavaslat indoklása. 1904.

[7] HU-MNL-OL-K 27-1904. augusztus 4./1. A háziállatok számának jelentős csökkenéséről készült kimutatást lásd: HU-MNL-OL-K 178-1905-12655. Kimutatás Magyarország állatállományáról. 1905. szeptember 18.

[8] HU-MNL-OL-K 26-1904-XLI-468. A miniszterelnök értesítése a főispánok részére. 1904. szeptember 9. Értesítés: a minisztertanácsi megállapodás értelmében a kedvezőtlen természetviszonyok folytán előrelátható inség, takarmányhiány miatt fenyegető gazdasági bajok enyhítését célzó összes kormányzati intézkedések a Földművelésügyi Minisztériumban központosítatnak és a földművelésügyi miniszter fogja irányítani.

[9] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről szóló törvényjavaslat indoklása. 1904.

[10] HU-MNL-OL -K 255-1904-IX-3202. A földművelésügyi miniszter átirata a pénzügyminiszter részére. 1904. október 12., valamint: A pénzügyminiszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. október 14.

[11] A tűzkárt szenvedők ún. inség-kölcsönt is kaphattak. Lásd: HU-MNL-OL-K 27-1905. dec. 9./43.

[12] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Tervezet a kormány inségakciójáról. 1904. augusztus 22.

[13] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Beszterce-Naszód vármegye főispánjának felterjesztése a miniszterelnökhöz. 1904. szeptember 30.

[14] HU-MNL-OL-K 27-1904. szeptember 8./38.

[15] HU-MNL-OL-K 27-1904. szeptember 8./38., szeptember 23./13., október 13./28.

[16] HU-MNL-OL-K 27-1904. december 2./41.

[17] HU-MNL-OL-K 255-1904-6-2700. A közös külügyminiszter levele a magyar miniszterelnök részére. 1904. július 30.

[18] HU-MNL-OL-K 255-1904-6-2700. A magyar miniszterelnök átirata a közös külügyminiszter részére. 1904. augusztus 7.

[19] HU-MNL-OL-K26-1908-XLI-2895. A földművelésügyi miniszter felterjesztése a miniszterelnök részére. 1904. július 7.

[20] HU-MNL-OL-K 26-1908-XLI-2895. A kereskedelemügyi miniszter felterjesztése a miniszterelnök részére. 1904. augusztus 2. Továbbá: MNL-OL-K 178-1904-9157. A földművelésügyi miniszter gazdasági szaktudósítójának jelentése. Sinaia, 1904. július 28.

[21] HU-MNL-OL-K 27-1904. augusztus 4./1.

[22] HU-MNL-OL-K 178-1904-8459. A Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének levele a földművelésügyi miniszter részére. 1904. július 23.

[23] HU-MNL OL K178-1904-8713. A Kolozsvári Erdőgazdaság jelentése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 8.

[24] HU-MNL OL K178-1904-9157. Háromszék vármegye főispánjának levele a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 9. Ezzel egy időben a tilalom elrendelését kérte továbbá Trencsén, Kolozs és Bereg vármegye főispánja.

[25] HU-MNL OL K178-1904-8928. Leitgeb Imre külföldi szaktudósító jelentése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 13.

[26] Budapesti Közlöny, 1904. augusztus 11. 2772. PM rendelet. A német kormány kérésére a magyar miniszterelnök 1904. nov. 25-én kelt közleményében hozzárúllt ahhoz, hogy az olyan takarmányfélések, amelyek nem hazai mezőgazdasági terményekből készültek és 1904. augusztus 11-e előtt kerültek eladásra, Németországba történő kiszállításra a tilalom ellenére is megengedhető. HU-MNL OL K255-1905-VI-61. A kereskedelemügyi miniszter átirata a pénzügyminiszter részére. 1905. január 4. Továbbá: A svájci követség a fennálló kereskedelmi szerződésre hivatkozva a fenti rendelet ellen tiltakozását jelentette be. HU-MNL OL K26-1908-XLI-2895. Tisza István átirata a külügyminiszter részére. 1904. augusztus 24.

[27] HU-MNL OL K255-1904-VI-2925. Az osztrák pénzügyminiszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 27. Lásd még: Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. 1904. szeptember 22./4.

[28] HU-MNL OL K178-1904-8696. Rácz Sándor jelentése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 5. A szőlővenyige hasznosítására, kísérletképpen a Kecskeméti Vincellériskola részére vásároltak egy zúzógépet.

[29] HU-MNL OL K178-1904-9011. A Kolozsvári Gazdasági Egyesület felterjesztése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 13.

[30] HU-MNL-OL-K 178-1904-9011. A Bihar Megyei Gazdasági Egyesület felterjesztése a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 23.

[31] HU-MNL-OL-K 178-1904-9011.

[32] HU-MNL-OL-K 27-1905. május 18./23.

[33] HU-MNL-OL-K 27-1904. július 28./43.

[34] HU-MNL-OL-K 27-1904. augusztus 4./2.

[35] HU-MNL-OL-K 27-1904. szeptember 8./38.

[36] HU-MNL-OL-K 27 1904. szept. 8./38. A földművelésügyi miniszter további – 200 ezer mázsa szalma, 150 ezer mázsa abraktakarmány, 100 ezer mázsa vetőburgonya, valamint 500 ezer korona értékben búza, rozs és egyéb vetőmagok – vásárlásra kapott felhatalmazást.

[37] HU-MNL-OL-K 255-1904-6-2722. A földművelésügyi miniszter átirata a pénzügyminiszter részére. 1904. augusztus 3.

[38] A vetőmagok vizsgálatában egyre növekvő szerepet vállalt az Országos Kémiai Intézet és Központi Vegyikísérleti Állomás. Az intézet új müködési szabályzatát a földművelésügyi miniszter 1903 végén terjesztette a minisztertanács elé (HU-MNL-OL-K 27-1903. december 4./20.).

[39] HU-MNL-OL-K 27-1905. február28./35.

[40] HU-MNL-OL-K 27-1904. szeptember 8./38. Előterjesztés a minisztertanácshoz. Valamennyi főispánnak.

- [41] HU-MNL-OL-K 27-1905. január 6./29.
[42] HU-MNL-OL-K 27-1905. január 6./29.
[43] HU-MNL-OL-K 27-1904. július 28./40.
[44] HU-MNL-OL-K 27-1904. december 18./18., 1905. február 28./33.
[45] HU-MNL-OL-K 255-1904-IX-3682. A kereskedelemügyi miniszter átirata a pénzügyminiszter részére. 1904. november 13.
[46] 62.659. sz. rendelet. Továbbá: HU-MNL-OL-K 27-1904. december 2./30.
[47] HU-MNL-OL-K 179-1905-4080. A kereskedelemügyi miniszter rendelete. 1904. december 3.
[48] HU-MNL-OL-K 26-1904-XLI-5713. A kereskedelemügyi miniszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. december 3.
[49] HU-MNL-OL-K 179-1905-4079. A kereskedelemügyi miniszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. szeptember 27.
[50] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Indoklás az 1904. évi szárazság és egyéb károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről szóló törvényjavaslatához.
[51] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-3850. Kimutatás a vármegyék részére biztosított állami támogatásról. 1904. december. A több mint 4 millió korona kamatmentes hitelből a törvényhatóságok 1,2 milliót útépitésre, 2,8 milliót pedig ármentesítésre használhattak fel. Lásd még: HU-MNL OL K27-1904. október 13./28.
[52] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről szóló törvényjavaslat indoklása. 1904. Lásd még: HU-MNL-OL-K 27-1904. október 21./24.
[53] A vármegyékben a segély 73 százalékát utak építésére és karbantartására, 27 százalékát pedig vízelvezető árkok és csatornák létrehozására használták fel.
[54] HU-MNL-OL-K 26-1904-XLI-468. Turóc vármegye főispánjának felterjesztése a miniszterelnök részére. Turócszentmárton, 1904. december 27.
[55] HU-MNL-OL-K 26-1904-XLI-468. A kereskedelemügyi miniszter felterjesztése a miniszterelnök részére. 1905. január 25.
[56] MNL-OL-K 149-1904-1-564. A kereskedelemügyi miniszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. augusztus 10.
[57] HU-MNL-OL-K 179-1904-12698. sz. 1904. szeptember 19.
[58] HU-MNL-OL-K 179-1904-12698. A földművelésügyi miniszter átirata Temes vármegye főispánja részére. 1904. november 9.
[59] HU-MNL-OL-K 179-1904-12698. A kereskedelemügyi miniszter átirata a földművelésügyi miniszter részére. 1904. november 22.
[60] HU-MNL-OL-K 26-1905-XLI-468. Törvényjavaslat az 1904. évi szárazság és egyéb elemi károk folytán beállt inség enyhítésére szükséges intézkedésekről. Lásd még: MNL-OL-K 27-1905. február 28./29.

Címkék:

[aszály](#) ^[39]

[mezőgazdaság](#) ^[40]

[Tisza István](#) ^[41]

[Hyeronimi Károly](#) ^[42]

[Tallian Béla](#) ^[43]

Kiadás: 23. évfolyam (2023) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/komanyzati-intezkedesek-az-1904-evi-aszaly-okozta-karok-enyhitesere>

Hivatkozások

- [1] <https://www.archivnet.hu/komanyzati-intezkedesek-az-1904-evi-aszaly-okozta-karok-enyhitesere>
[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046801.jpg>
[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046802.jpg>
[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046803.jpg>
[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046804.jpg>
[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046805.jpg>
[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046806.jpg>
[8] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046807.jpg>
[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046808.jpg>
[10] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046809.jpg>
[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046810.jpg>
[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046811.jpg>
[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046812.jpg>
[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046813.jpg>
[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046814.jpg>
[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere/humnlolk00261905xli046815.jpg>
[17] <https://www.archivnet.hu/torvenyjavaslat-az-1904-evi-szarassag-es-egyeb-elemi-karok-folytan-beallt-inseg-enyhitesere>
[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-magyar-mezogazdak-szovetkezetenek-levele-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-julius-23/humnlolk01781905005006.jpg>
[19] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-magyar-mezogazdak-szovetkezetenek-levele-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-julius-23/humnlolk01781905005008a.jpg>
[20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-magyar-mezogazdak-szovetkezetenek-levele-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-julius-23/humnlolk01781905005009.jpg>
[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-magyar-mezogazdak-szovetkezetenek-levele-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-julius-23/humnlolk01781905005010.jpg>
[22] <https://www.archivnet.hu/a-magyar-mezogazdak-szovetkezetenek-levele-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-julius-23>
[23] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-bihar-megyei-gazdasagi-egyesulet-felterjesztese-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-augusztus/humnlolk01781905005041.jpg>
[24] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-bihar-megyei-gazdasagi-egyesulet-felterjesztese-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-augusztus/humnlolk01781905005042.jpg>
[25] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-bihar-megyei-gazdasagi-egyesulet-felterjesztese-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-augusztus/humnlolk01781905005040.jpg>
[26] <https://www.archivnet.hu/a-bihar-megyei-gazdasagi-egyesulet-felterjesztese-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-augusztus>
[27] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3/humnlolk01791905400106.jpg>
[28] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3/humnlolk01791905400107.jpg>
[29] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3/humnlolk01791905400108.jpg>
[30] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3/humnlolk01791905400109.jpg>
[31] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3/humnlolk01791905400110.jpg>
[32] <https://www.archivnet.hu/a-kereskedelemugyi-miniszter-rendelete-1904-december-3>
[33] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3/humnlolk00261904xli571304.jpg>
[34] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3/humnlolk00261904xli571305.jpg>
[35] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3/humnlolk00261904xli571306.jpg>
[36] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3/humnlolk00261904xli571307.jpg>
[37] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3/humnlolk00261904xli571308.jpg>
[38] <https://www.archivnet.hu/a-kereskedelemugyi-miniszter-atirata-a-foldmuvelesugyi-miniszter-reszere-1904-december-3>
[39] <https://www.archivnet.hu/cimkek/aszaly>
[40] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mezogazdasag>
[41] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tisza-istvan>
[42] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hyeronimi-karoly>
[43] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tallian-bela>